

LIBRARY
OF THE
UNIVERSITY
OF ILLINOIS

016.05781

P96p

v.1

БИБЛИОТЕКА „БЪЛГАРСКА КНИЖНИНА“
ИЗДАНИЕ НА МИНИСТЕРСТВОТО НА НАРОДНОТО ПРОСВЪЩЕНИЕ

ПЕРИОДИЧЕСКИ ПЕЧАТЪ ПРЕДИ ОСВОБОЖДЕНИЕТО

ПЪРВА ЧАСТЪ: — СПИСАНИЯ

№ 10

СОФИЯ
ДЪРЖАВНА ПЕЧАТНИЦА
1927

016.05781

Bulg. ref.

P 96 p

v. 1

На дъщеря ми
Марийка В. Пундева.

Тая книга и всичко, с което занаяпредъ бихъ оставилъ добъръ споменъ, посвещавамъ на тебе, мило дете — въ паметъ на твоята свѣтла душа. Ако нѣкога името ми се спомене и съ най-малка похвала, нека тя бжде за тебе, защото ти стоишъ високо надъ всичко, което мисля добро и хубаво. Това е моето завещание за тебе, скжпо Миме, това мога да ти дамъ и моля желанието ми да бжде завинаги спазено отъ тия, които го знаятъ.

София, 12 мартъ 1927.

Твоя татко

Slaviz

У В О Д Ъ

Начало на периодичния ни печатъ поставя Константинъ Фотинъ, който презъ 1842 г. издава въ Смирна първия, пробенъ брой на списанието си „Любословие“, излизало после месечно отъ 1844 до 1846 г. въ сщия градъ. Осемдесетъ години следъ първата новобългарска книга, това начало — закъснѣло спроти Западна Европа съ повече отъ два вѣка — отбелязва важенъ моментъ отъ Възраждането ни. Единъ новъ факторъ за духовно развитие почва широкитѣ си въздействия и отразява съ непосредна пълнота всички негови етапи. Затова историкътъ на тази епоха намира богатъ материалъ въ тогавашнитѣ периодични издания, и едно отъ първитѣ му задължения, безспорно, е да изучи тѣхния всеоше слабо познатъ животъ.

Вестниците и списанията отъ това време разкриватъ изгледа на неговитѣ нужди и стремежи, движатъ се въ главната посока на духовнитѣ домогвания, отекватъ и създаватъ общественото мнение тъкмо въ началнитѣ форми на неговото образуване, въ първитѣ стѣпки на нашата интелигенция. Съ самия фактъ на съществуването си периодичнитѣ издания извикватъ съзрѣването и правилното разрешение на редъ въпроси, създаватъ на народнитѣ водачи условия за по-усилена работа и искатъ не само четци, а формиране вече на нѣщо общо и постоянно — четеща публика. Докато, напри-мѣръ, по-рано несъгласията за книжовния езикъ иматъ повече теоретиченъ характеръ, и всѣки авторъ за себе си решава тоя въпросъ, пишейки своята книга споредъ собственитѣ си възгледи; докато при тая уединена кни-

жовна продуктивност езиковият споръ сжщо подлежи на индивидуални, незадължителни за друго заключение — съ появата на периодичния печатъ спорътъ добива неотложна актуалност и търси решения съ обща валидност. Съ издаването на списание „Мирозрение“, казва редакторътъ му Добровски, нуждата отъ разрешение на въпроса за книжовния езикъ „сякому стана поусетна“ (1850, бр. 2, с. 45). — А спороветъ за езика всжщностъ сж първитъ обществени спорове у насъ — въ началото на обществената мисълъ, която изпитва първата нужда отъ съгласие и солидарност. „Мирозрение“ въ първия си брой, като изтъква тази потребностъ, подчертава я съ думитъ: „за що то най голямо добро и нужда за нас е согласието“ (с. 3). Каква важностъ и навременностъ добива въпросътъ за езика съ появата на периодичния печатъ, личи и отъ факта, че езиковитъ разсждения заематъ предно мѣсто и голѣмъ дѣлъ отъ съдържанието на дветъ първи наши списания — „Любословие“ и „Мирозрение“. Фотиновъ дори нарича общъ предметъ на списанието си: „перво и перво да исправиме това язично несогласие“ (год. I, кн. 12). Първиятъ брой на „Български книжици“ (1858) дава сжщо „Мисли за българскии-отъ езикъ“ (с. 35 сл.), а и следъ това отваря съ готовностъ страницитъ си за подобни мисли. Най-сетне, на периодичния печатъ се падна да даде първото и възприето после предложение за общъ книжовенъ езикъ и правописъ — предложението на Маринъ Дриновъ, публикувано въ „Периодическото списание на Българското книжовно дружество“ (г. I, 1870).

На второ мѣсто може да се отбележи, че периодичниятъ печатъ улеснява и публикуването на материали, които иначе, въ отдѣлни издания, мжно биха се пласирали всрѣдъ оскжднитъ тогава четци. Такива материали сж обикновено нѣкои дълги, преводни или оригинални, филологически и исторически разсждения (по-късно и

поетически творби), каквито виждаме да се проточватъ въ много броеве на вестници и списания — особено въ последнитъ. Още въ „Любословие“ има такова дълго пренасяне отъ една книжка въ друга: — напримѣръ статията „Следователно обозрѣние Славено-Българския словесности“, продължаваща въ дветъ годишнини на списанието. „Мирозрение“, „Български книжици“ и др. сжщо даватъ подобни съчинения, които сближаватъ по сжщина списанията съ отдѣлната книга и които ги запълнятъ очевидно и поради липса на по-голямъ брой сътрудници, а оттамъ — и на по-къси, разнообразни материали. Като отдѣлимъ настрана въ „Български книжици“ приложението „Съвременна лѣтопись“, цѣлото останало съдържание на първата годишнина се запълня съ такива следващи съчинения: „Житие Свети-Климентово“, „Троянъ и Ангелица“, „Съвременното състояние на банките“, „Последни-ти страници отъ българскж-тж история“, „Синодикъ на Царя Бориса“, „Кратко изслѣдование на българскж-тж древностъ“ отъ Г. Кръстевичъ и др., а като приложение, сжщо — преводътъ на Д. Мутевъ „Чичева Томова колиба“.

Вънъ отъ познатото общо въздействие на периодичния печатъ върху стопанския, политически и културенъ животъ, на който съ сведения и мнения дава побързо и правилно развитие, трѣбва да се изтъкне тая сжществена последица за нашето Възраждане отъ появата на списанията и вестницитъ, че тѣ даватъ възможностъ да влѣзатъ въ книжовната работа по-голямъ брой участници. Въ нея се явяватъ сътрудници, наредъ съ авторитъ на отдѣлни книги, които искатъ повече знания, инициатива и куражъ; сътрудникътъ и съ малкото, което знае и умѣе — бива полезенъ книжовникъ. Изказватъ се повече възгледи върху конкретни и общи въпроси, върху важни и второстепени задачи на времето. Осигурява се единъ контролъ на мненията; — явява се търкането и противопоставянето на отдѣлни

схващания въ по-къси периоди отъ време, възниква спорътъ — единъ отъ най-важнитѣ двигатели въ общественото развитие. Явява се духовната конкуренция въ най-удобната ѝ книжовна форма. Въ тогавашнитѣ издания виждаме какъ охотно и страстно се полемизира. Това е една психологическа характеристика на оня моментъ отъ Възраждането, обяснима съ напрегнатия стремежъ къмъ обществена дейность и нужда отъ провѣрка на прѣснитѣ, неутегнали знания и идеали. Тогавашнитѣ дейци чувствуватъ по-дълбока потребность отъ споръ, търсятъ го, желаятъ възраженията, сѣкашъ за да изпитатъ силитѣ си; отдаватъ се на полемиката съ една ренесансова готовность, въ която често има твърде много амбиция и честолюбие. — Зовъ за споръ, както и може да се очаква, дава още Фотиновъ въ „Любословие“: „Многожди очекувахъ да се покаже нѣкой истий не мой, но наипаче нарочний приятель, за да ми обличи описателно мои сущии недостаточности, кои по времени и азъ самъ познахъ, но до сей часъ и то не се отгласи“ (бр. 12). Другъ добъръ примѣръ за готовността къмъ споръ сж следнитѣ думи отъ редактора на „Български книжици“, отправени въ списанието до нѣкой си Н. Д., който съ писмо критикувалъ списанието: „Ваше-то млъчание би ни наскърбило повече, нежели внимание-то, кое-то давате на наши-ти Книжици; желаемъ само ваше-то мнѣние да го изложите въ такъж формж, гдѣ-то да можемъ да го прѣдложимъ на общий-тъ судъ, и то може да възбуди и други да изложатъ мнѣние-то си и да сж заврѣже нѣкой припирня (полемика), и само съ тойзи начинъ може да ся разясни истина-та“ (1858, кн. 5, „Съвременно лѣтопись“, с. 130).

Като се има предвидъ тогавашното състояние на интереситѣ, трѣбва да се изтъкне сжщо, че периодичниятъ печатъ е ималъ и друго едно не по-малко значение, изразено въ следнитѣ редове на Фотиновъ, съ които основателтъ на тоя печатъ у насъ оправдава

инициативата си. — „Такова убо повсемесечно списание можеть бити предпочтенно отъ много други списания (— разбирай: книги, В. П. —), почто другитѣ списания издаватсе за веднашѣ, и отъ веднашѣ може да му земе човекѣ сладостѣта, а това се подновува на секий месецѣ и има различни нови и многообразни повѣсти и разуми, които можатѣ да наслаждаватѣ человѣка, и да го подновуватѣ на всегдашно любопитствование“.... (Любо-словие, 1842, с. 13—14). Периодичниятѣ печатѣ извоюва непрекъснатостѣта на събудения вече интересѣ къмѣ знание и книга.

Наредѣ съ тия значения и надѣ тѣхѣ стои още една заслуга на периодичния печатѣ преди Освобождението, която е въ връзка съ особенитѣ условия, при които е живѣлъ. Робството става причина да се издигнатѣ нашитѣ вестници и списания до пръвѣ факторѣ не само за образование и информация, но и за насока на общественopolитическия животѣ въ страната. Печатѣтъ е най-силното срѣдство за защита на правата и за пропаганда на рѣководнитѣ идеи, което естествено ангажира усилията на всички тогавашни дейци. Въ това отношение умѣстно е да напомнимѣ аналогичнитѣ условия и важностѣта на руския периодиченѣ печатѣ презѣ политическата реакция на миналия вѣкъ. — „По силата на особенитѣ условия — пише П. Берлинѣ — на нашата преса лежи много по-голѣма, всеобемаща отговорна роля, отколкото на европейската или американската. Колкото „поправено или допълнено“ (— отѣ цензурата В. П. —) да отразява руската преса живота, колкото и тѣсенѣ да е отредения ѣ районѣ, всепакѣ печатѣтъ у насѣ служи като единствена катедра, отѣ която може да се чуе макарѣ какѣвто и да е гласѣ на общественото мнение. На Западѣ, при поразителното богатство и разнообразие на формитѣ въ обществения и политически животѣ, пресата е вече изгубила своето предишно значение като единствена трибуна на общественот

мнение. Парламентитѣ, политическитѣ събрания, партийнитѣ организации взеха върху себе си огромната частъ отъ ония обществени задачи, които по-рано принадлежаха на печата“ („Періодическая печать на Западѣ“, сборникъ статей, Спб. 1904, с. 33—34). Освенъ това, у насъ почти безъ изключение водачитѣ, най-значителнитѣ представители на литературата ни отдаватъ работата си главно въ периодичния печатъ. Аналогиченъ е тукъ случаятъ съ сръбскитѣ периодиченъ печатъ, който — по лесно понятни причини — съ много особености въ развитието си прилича на нашия. „Въ културния животъ на сръбския народъ почти презъ цѣлия 19 вѣкъ — пише Йованъ Скерличъ — едно нѣщо е твърде характеристично: не само политическата, но и книжовната работа се централизира около политическитѣ листове, и публициститѣ даватъ насока не само на мнения по политическитѣ и национални въпроси, но даватъ тонъ и на книжнината, която изцѣло се поставя въ служба на народното дѣло“ (Историјски преглед српске штампе... 1911, с. 12). Тия думи подхождатъ и за насъ. Дори нѣщо повече. Писателитѣ ни сж преди всичко вестникари — сами сж оценявали като центъръ и основна смисълъ на дейността си обществената проповѣдь, която не е имала много пжтища за изборъ и главно се е изливала въ страницитѣ на тогавашнитѣ вестници и списания.

Погледне ли се на тѣхъ тѣй както иска казаното дотукъ, ясна е необходимостта отъ внимателното изучаване на живота имъ презъ време на Възраждането, което намира въ тѣхъ изразъ на всичкитѣ си сжществени духовни прояви. Ако изобщо е вѣрна мисълта на Маколей, че истинската история на една страна може да се намѣри въ нейната преса — за насъ специално тая мисълъ се налага като ржководно начало при изучаването на периодичния печатъ преди Освобождението.

Бележка. Отъ по-важнитѣ ни списания преди Освобождението тукъ сж подобрани уводнитѣ, програмни бележки и ония кжсове, които сж характерни за всѣко списание, за неговата основна тенденция, които заедно съ това се явяватъ едно разширяване на кръгозора на тогавашния четецъ и отразяватъ нѣкой общъ въпросъ на времето. — Текстовеѣ препечатвамъ, споредъ практиката на „Българска книжнина,“ въ нова азбука и тукъ-тамъ съ промѣнени препинателни знаци за по-ясно и правилно разбиране на смисълъта.

В. Пундевъ.

СЪДЪРЖАНИЕ

стр.

Уводъ	5
I. Любословие	15
1. Предисловие любочитателемъ	15
2. Извинение за неблагоприятностъ описания	35
3. Кое е средство-то на просвъщение-то (Гаврилъ Кръстевичъ)	37
II. Мирозрение	42
1. (Предисловие)	42
2. Изъ отдѣла „Различни известия“	46
3. За славенобългарска тъ Повесност	48
III. Български книжици	50
1. (Уводни думи отъ арх. Партений Зографски)	50
2. Метеорологически явления	54
3. Просвъщение и книжнина на Българе-ти. — Общия изгледъ (Ив. Богоровъ)	56
4. Съвременна лѣтопись	66
IV. Братски трудъ	72
1. Двѣ думи къмъ читатели-те — Райко (Жинзифовъ)	72
2. Нѣколко думи за българскъ-тъ книжнинъ — Г. Георхаровъ	78
V. Читалище	86
1. Обявление — Марко Д. Балабановъ	89
2. Значението на младежа въ обществото — Т. Икономовъ	96
3. Една стѣпка напредъ — Т. Икономовъ	106
4. Трѣба да работимъ — (П. Р. Славейковъ)	114
VI. Знание	120
1. Предисловие	123
2. Изъ отдѣла „Книжевностъ“ — (Л. Каравеловъ)	129
VII. Периодическо списание на Българското книжовно дружество	137
1. Отъ старна на „Българското книжовно дружество“. — Къмъ читателитѣ	138
2. За критиката — Нешо Бончевъ	147
3. Материали за историята на духовното възраждане на българския народъ — (В. Друмевъ)	163
Бележки	173
Снимки: Любословие (с. 13, 33), Мирозрение (с. 43), Български книжици (с. 51), Братски трудъ (с. 73), Читалище (с. 87), Знание (с. 121), Период. списание (с. 135).	